

**En inblick i
dövas vardag**

Välkommen in i döv världen

Att vara döv handlar inte bara om att inte höra. Det handlar om språk, kultur och identitet. För döva är svenskt teckenspråk nyckeln till kommunikation, gemenskap och delaktighet i samhället.

Trots att svenskt teckenspråk erkändes som undervisningsspråk av riksdagen redan 1981 och har en likställd ställning med nationella minoritetsspråk i språklagen sedan 2009, möter döva fortfarande marginalisering och diskriminering.

Dövas kamp börjar ofta redan i barndomen. Att inte bli förstådd eller få tillgång till fullvärdig kommunikation skapar frustration som kan följa med genom hela livet, ibland ända fram till livets slut. Denna frustration kan påverka dövas självkänsla, relationer med andra människor och förmåga att känna sig delaktig i samhället.

En viktig orsak till detta är **audism** – fördomar och diskriminering mot döva. Trots teknologiska framsteg och ökade krav på tillgänglighet möter döva fortfarande hinder i kommunikationen och upplever språkligt utanförskap i vardagen, både privat och i samhället.

Rätten till utbildning, arbete och gemenskap borde vara självklar. Ändå är det en daglig kamp för många döva. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning betonar vikten av språk och kultur för jämlika möjligheter, men efterlevnaden brister fortfarande i Sverige.

Den här broschyren vill öka kunskapen och förståelsen för dövas verklighet. Genom att du läser vidare tar du ett första steg mot ett mer inkluderande samhälle där alla, oavsett hörsel, har samma rättigheter och möjligheter.

Begrepp att känna till

Audism syftar på diskriminering eller fördomar mot döva eller hörselskadade, ofta baserat på antagandet att hörsel och tal är överlägsna förmågor.

Exempel på audism

Jag exkluderas från möten när det saknas teckenspråkstolk och det antas att det är tillräckligt för mig att läsa mötesanteckningarna i efterhand.

Minoritetsstress är en särskild form av stress som döva upplever på grund av strukturella ojämlikheter, stereotyper och upplevelsen av orättvisa och daglig medveten eller omedveten diskriminering.

Exempel på minoritetsstress

Jag ska ha ett möte med en myndighet eller arbetsgivare. Jag är orolig och tänker: "Hur ska mötet gå? Har de bokat teckenspråkstolk? Skulle jag kollat tolkbokningen innan? Kommer jag att förstå och bli förstådd?"

Förklaringsbördan är en upplevelse som är extra påtaglig för döva, då vi inte bara är medvetna om den ojämlikhet vi befinner oss i, utan också känner en extra påfrestning av okunskapen runt om oss. Vi tvingas ständigt förklara och försvara våra behov och rättigheter gentemot en ofta okunnig majoritet, vilket ytterligare försvårar vår vardag.

Exempel på förklaringsbördan

Jag är klient eller kund hos en myndighet och tvingas förklara olika saker om döva och teckenspråk för att bemöta okunskap hos myndighetspersoner. Att även orka argumentera för min sak blir extra betungande.

Grahn, J (2024) Audism som en form av våld. En studie om audism och dess påverkan på dövas livsvillkor i samhället. Åtta män och RFSU Stockholm.

Gynnerstedt, P. & Hansdotter, S. (2021) Minoritetsstress hos vuxna teckenspråkiga döva. FoU-rapport 7/2021. FoUU-enheten, Psykiatri, habilitering och hjälpmedel Region Skåne.

Sverige

10 000

barndomsdöva sedan
födelsen eller i tidig ålder

Varje år föds runt
70 döva barn

1,5 miljoner hörselskadade
svenskar varav

10 000

barn och ungdomar 0–20 år

Världen

**Teckenspråk
– inte
internationellt**

Det finns cirka
200 nationella
teckenspråk i
världen.

Turkos
är
teckenspråkets
färg!

Svenskt teckenspråk

Minst

30 000

har svenskt teckenspråk
som primärt språk, mestadels
döva och hörselskadade
personer.

Dessa har familj, vänner och
arbetskamrater runt sig. Dessutom
finns det personer som talar
teckenspråk i sitt jobb.

I Sverige finns det upp till

100 000 personer
som talar svenskt teckenspråk
mer eller mindre regelbundet.

MAJ

14

Svenska teckenspråkets dag

Den 14 maj 1981
beslutade riksdagen
att döva hade rätt
till **teckenspråkig**
undervisning. Sverige
var **först i världen!**

SEPTEMBER

23

Internationella dagen för
teckenspråk i världen

2017 erkände FN att den
23 september årligen
ska firas som
Internationella dagen
för teckenspråken i
världen.

Döv. Ett ord – flera betydelser

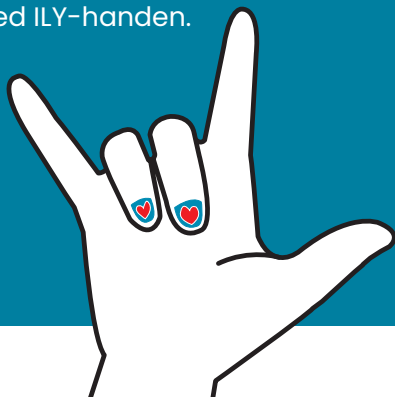
Döva betraktas ofta som personer med en funktionsnedsättning, men det finns olika perspektiv på vad det innebär att vara döv. Medicinskt sett innebär dövhet att man saknar hörsel. Vissa döva beskriver sig som "stendöva", medan andra kan uppfatta ljud med hjälp av hörseltekniska hjälpmedel.

Dövidentitet

Dövidentitet handlar om att tillhöra en språklig och kulturell minoritet där teckenspråket spelar en central roll i gemenskapen. Döva upplever ofta en stark samhörighet med andra döva, oavsett nationella gränser. Vi har rätt att välja det språk som passar bäst och skapar delaktighet. Teckenspråket blir mer än bara ett språk, det är nyckeln till en hel värld!

Detta tecken betyder **"I love you"**. En genial kombination av I, L och Y från det amerikanska handalfabetet och som blivit vida känd utanför USA. Döva och många andra världen över visar kärlek och tacksamhet med ILY-handen.

**"Språket är
inträdesbiljetten
till livet."**

Else Vig Jensen

Audism genom livets alla faser

Audism påverkar döva och hörselskadade från födseln till livets slut. Det leder till ojämlik behandling och exkludering som påverkar dövas livskvalitet negativt. Här följer några exempel:

Spädbarn:

Läkare gör en orosanmälan till socialtjänsten när föräldrar inte väljer att genomföra en operation för hörseltekniska hjälpmedel på sitt döva barn. Sjukvården prioriterar hörsel och tal framför att främja svenskt teckenspråk, i tron att det är det enda bästa för barnet. Detta skapar en svår situation för föräldrar, som omedelbart vill säkra en trygg anknytning till sitt barn på barnets egna villkor. Föräldrar möter ofta motstånd när de accepterar barnet som det är och kämpar för barnets rätt till dövidentitet och teckenspråk.

Förskola:

Döva barn får inte alltid plats på förskolor som erbjuder teckenspråkig verksamhet, då dessa ofta är fulla. Kommuner som saknar egen teckenspråkig förskola nekar dessutom taxiskjuts till en annan kommun och erbjuder istället placering i en vanlig förskola i den egna kommunen. Detta leder till flera negativa konsekvenser för döva barn och deras språkutveckling, när personal och andra barn på förskolan inte kan teckenspråk.

Grundskola:

Döva och hörselskadade barn som behöver undervisning på teckenspråk nekas plats på specialskolor eftersom antagningsnämnden bedömer att de hör för bra och beslutar därför att avslå ansökan. Detta beslut gör att barnen blir utan det stöd de behöver och leder till att de befinner sig i en miljö där de får kämpa orimligt mycket för att uppnå kunskapsmålen och hamnar i ett socialt utanförskap.

Riksgymnasiet för döva:

Minst fyra döva måste välja och söka samma program för att en klass ska startas upp. Om hörande lärare inte kan teckenspråk anställs teckenspråkstolkar. Höga tolkkostnader leder till att antalet ämnen som erbjuds minskas och döva tvingas välja mellan ämnen vi inte är intresserade av för att uppfylla kravet på antalet elever i klassen. Döva tvingas anpassa sig till både bristande språkmiljöer och till begränsade program- eller ämnesval på gymnasiet.

Komvux:

Döva får ständigt kämpa för rättigheten att få komplettera sina gymnasiebehörigheter och studera vidare på Komvux, där höga tolkkostnader gör utbildningen svåråtkomlig. Trots att kommunen som huvudman har betalningsansvaret för teckenspråkstolkar smiter de ofta undan från sitt ansvar. Det begränsar dövas möjligheter till att vidareutbilda sig, vilket i sin tur gör det svårare att få jobb.

Krisinformation:

Viktig samhälls- eller krisinformation måste vara tillgängligt så att alla människor, även vi döva, kan ta del av det. Under covidpandemin blev döva bortglömda och vi saknade tillgång till viktig krisinformation på teckenspråk. Trots att vi också blev sjuka och utsatta för smitta stod vi länge utan nödvändig information och kunskap för att kunna skydda oss själva och våra nära.

Döva på arbetsmarknaden:

I Sverige saknas ett samlat tolkansvar för döva i arbetslivet och betalningsansvaret delas mellan flera aktörer, som Arbetsförmedlingen, Tolkcentralen, uppdragsbeställaren och arbetsgivaren. Kostnaden avskräcker ofta arbetsgivare från att anställa döva. Även om lönebidrag erbjuds för att ekonomiskt stödja arbetsgivare är det ofta villkorat till att döva bedöms ha "nedsatt arbetsförmåga". Det är ofta missvisande då döva kan utföra arbete lika bra som andra. Detta synsätt begränsar dövas möjligheter på arbetsmarknaden, cementserar fördomar och hinder som vi annars inte skulle möta.

Sjukhusbesök:

Vid sjukhusbesök och akuta situationer händer det ofta att sjukvårdspersonal ignorerar dövas behov av teckenspråkstolk, trots att vi uttryckligen ber om och kräver det. Detta skapar en situation där vi inte har möjligheten att fullt förstå och delta i vår egen vård, vilket skapar otrygghet och patientsäkerhet. Orsaken är ofta bristande rutiner där sjukhusen ser tolkbeställningar som ett byråkratiskt krångel och tolkkostnaden som ett hinder.

Vardagstolkning:

Regionerna, och deras politiska styren, bestämmer själva hur mycket pengar som satsas på tolk till dövas vardag. Budgeten styr vår tillgång till tolk under året och i slutet av budgetperioden nekas vi ofta tolk för att pengarna snart är slut. Detta trots att våra behov är oförändrade och vi kan då inte delta i samhället på lika villkor som andra. Regionerna rangordnar också tolkuppdragen efter interna prioriteringar efter vad de bedömer är viktigt – utan att ta hänsyn till våra behov och vad vi själva anser är prioriterat i våra liv.

Äldreboende:

I många kommuner saknas äldreomsorg med teckenspråkskunnig personal, vilket innebär att äldre döva inte får den omsorg och kommunikation som behövs. Det finns fall där kommuner avslår äldre dövas ansökan om boende med teckenspråkig personal och i stället erbjuder boenden i den egna kommunen där teckenspråksmiljö saknas. Att flytta till ett äldreboende eller vårdhem där ingen stimulerande teckenspråksmiljö finns är lika med att bli dömd till en omänsklig isolering och ensamhet till livets slut.

Dövkultur – En unik och mångsidig värld

Dövkultur är en levande och varierad kultur. Den bygger på gemenskap, svenskt teckenspråk, kultur och historia. Dövkulturen stärker dövas identitet och kopplingen till deras arv. Här är några viktiga delar av dövkulturen:

Social gemenskap

Dövas Dag firas varje år och dövföreningar är viktiga för att skapa gemenskap. Här träffas döva, delar erfarenheter och firar sin kultur. Lokala mötesplatser och sociala medier gör det också lätt att hålla kontakten i vardagen.

Kulturella uttryck

Dövkultur sprids genom berättande, teater, konst, historia och TV-program för döva. Det finns konstformer unika för teckenspråk, några av dessa är Visual Vernacular och teckenspråks poesi! Dessa uttryck visar dövkulturens stolthet och historia. De är också en plats för dövas berättelser och tankar.

Dövssport och fritidsaktiviteter

Dövssport och läger skapar trygga platser där döva kan delta utan hinder. Dessa aktiviteter hjälper döva att bygga vänskapsrelationer, ha roligt och känna sig som en del av sin kultur.

Utbildning och kunskap

Föreläsningar och seminarier om dövas rättigheter är viktiga för att öka kunskapen och stärka identiteten. Dessa evenemang lär ut om dövkulturens historia och betydelse, både för döva och för andra som vill förstå och stödja.

Svenskt teckenspråks betydelse

Svenskt teckenspråk är hjärtat i dövkulturen. Det skapar gemenskap och en stark identitet. Med teckenspråket kan döva uttrycka sig och värna om sin kultur.

"Om du talar på ett språk som de förstår så talar du till deras huvud. Om du talar på deras eget språk så talar du till deras hjärta."

Nelson Mandela

Fördomar och okunskap om döva

Kan alla döva skriva och läsa?

Kan du köra bil?

Varför måste man producera information på teckenspråk?

Kan döva tänka abstrakt?

Kan döva tala?

Do you speak English?

Kan döva gå på bio?

Hur vaknar döva om morgnarna?

Vi döva möter ofta fördomar och okunskap i samhället som påverkar vår vardag och våra möjligheter. Vanliga missuppfattningar inkluderar att vi inte kan kommunicera effektivt eller delta i samhället på lika villkor som hörande. Det finns också en brist på förståelse för dövkultur och teckenspråkets betydelse, vilket kan leda till felaktiga beslut och exkludering.

TIPS

- Ta kontakt med våra **lokala organisationer** för samarbete i frågor om **döva och teckenspråk**. Här hittar du kontaktuppgifter:

- Mer information om döva, våra rättigheter och teckenspråk finns på **SDR.org**.

- Besök Institutet för språk och folkminnen på **ISOF.se** för att lära dig mer om rätten till teckenspråk.

- Involvera alltid **döva representanter eller experter** innan beslut tas. Vi har den bästa kunskapen och ska ha tolkningsföreträdare i frågor om döva.

- **Sprid kunskap** om teckenspråket som ett **fullt utvecklat** och **erkänt språk**.

För att synliggöra dövas verklighet och stärka det svenska teckenspråkets ställning tog SDR fram en strategi för påverkansarbete genom en konstnärlig satsning och projektet Omvända världen. I samarbete med Riksteatern Crea skapades föreställningen Audism genom livet, som turnerade runt om i landet och framfördes i riksdagen den 18 mars 2025. Den visade hur audism – diskriminering riktad mot döva – påverkar dövas vardag och belyste behovet av att höja teckenspråkets status.

Lagar och rättigheter

Viktiga beslut, lagar och konventioner om dövas rättigheter i samhället.

Teckenspråkets erkännande

I Sveriges riksdag den 14 maj 1981 beslutades det att teckenspråk skulle vara undervisningsspråk i dövskolan och att svenska är dövas andra språk. Genom detta beslut blev Sverige det första landet i världen som erkände teckenspråk som dövas första språk.

Språklagen (2009:600)

Enligt 9 § har samhället ett särskilt ansvar för att skydda och främja svenskt teckenspråk.

Enligt 14 § ska alla bosatta i Sverige ges möjlighet att lära sig och använda svenska. Dessutom ska den som är döv eller hörselskadad och den som av andra skäl har behov av teckenspråk ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda det svenska teckenspråket.

15 § specificerar att det allmänna ansvarar för att den enskilde ges tillgång till språk enligt 14§.

Diskrimineringslagen

Lagen förbjuder diskriminering mot personer med funktionsnedsättning, inklusive döva, inom bland annat arbetsliv, utbildning, hälso- och sjukvård samt tillgång till tjänster. Bristande tillgänglighet är en form av diskriminering.

FN konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Ett flertal artiklar i konventionen belyser dövas rättigheter och definitionen av *”språk” innefattar bl.a. talade och tecknade språk och andra former av icke talade språk* (artikel 2).

I konventionen framgår den svenska statens ansvar.

Artikel 9: erbjuda yrkesverksamma teckenspråkstolkar.

Artikel 21b: godta och underlätta användning i offentliga sammanhang av teckenspråk (...).

Artikel 21e: erkänna och främja användning av teckenspråk.

Artikel 24.3b: underlätta inlärn timer av teckenspråk och främja dövsamhällets språkliga identitet.

Artikel 24.4: (...) vidta ändamålsenliga åtgärder för att anställa lärare, även lärare med funktionsnedsättning, som är kunniga i teckenspråk (...).

Artikel 30.4: Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt på lika villkor som andra till erkännande av och stöd för sin särskilda kulturella och språkliga identitet, däribland teckenspråk och dövas kultur.

Aa

Bb

Cc

Dd

Ee

Ff

Gg

Hh

Ii

Jj

Kk

Ll

Mm

Nn

Oo

Pp

Qq

Rr

Ss

Tt

Uu

Vv

Ww

Xx

Yy

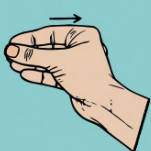
Zz

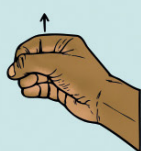
Åå

Ää

Öö

SVENSKA
HANDALFABETET

